

วัฒนธรรมล้านนาที่สะท้อนจากคำเรียกญาติภาษาคำเมือง

ตั้งที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 แล้วว่า การศึกษาคำเรียกญาติในภาษาคำเมืองสามารถสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะสำคัญบางประการในวัฒนธรรมล้านนา เนื่องจากผู้พูดใช้โดยความหมายในตัวของมันเองและนำไปใช้ในแวดวงอื่นๆ ด้วย ได้แก่ นำไปใช้เป็นสรรพนามและคำเรียกขานในหมู่ญาติและไม่ใช้ญาติ รวมทั้งการใช้เป็นอุปลักษณ

ตามที่กล่าวมาแล้วว่า งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาคำเรียกญาติในภาษาคำเมืองโดยวิธีการทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ซึ่งอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2529: 46) กล่าวว่า การศึกษาทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ แสดงให้เห็นว่าภาษาของชนชาติใดชาติหนึ่งก็มักสะท้อนวัฒนธรรมของคนเหล่านั้นหรือเราอาจกล่าวได้ว่า ในด้านหนึ่งนั้นวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อภาษาในแง่ที่ทำให้ภาษาเป็นอย่างไรก็ตาม แต่อีกด้านหนึ่งนั้นเราก็สามารถกล่าวได้เช่นกันว่าภาษาก็มีความสำคัญต่อวัฒนธรรมในแง่ที่เป็นเครื่องมือสื่อวัฒนธรรมไปยังผู้พูดรุ่นใหม่ในสังคม หรือไปยังผู้พูดภาษาอื่นที่เข้ามาเรียนรู้ภาษานั้นๆ ดังนั้นการศึกษาคำเรียกญาติในภาษาคำเมืองตามที่กล่าวมานี้ จึงสะท้อนให้เราเห็นถึงวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งเป็นจุดประสงค์หนึ่งที่สำคัญของการวิจัยเรื่องนี้ ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้อธิบายถึง วัฒนธรรมที่สะท้อนจากคำเรียกญาติ

มีผู้กล่าวถึงคำจำกัดความของคำว่า "วัฒนธรรม" อยู่หลายท่าน ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยขอยึดเอาความหมายตามที่ วนิดา เจริญสุข (2532: 20) ให้คำจำกัดความไว้ว่า "วัฒนธรรม" คือแบบแผนในการดำเนินชีวิต ความรู้เกี่ยวกับทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำให้เราอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นที่ยอมรับ รวมทั้งทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งวัตถุและผลรวมของพฤติกรรมทั้งหมดที่ถ่ายทอดทางสังคมได้

5.1. ระบบอาวุโส

มีผลงานการศึกษาที่เกี่ยวกับทางด้านนี้ที่กล่าวถึงระบบอาวุโสหลายเรื่อง ได้แก่ รายงานการศึกษาเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติของ Akin Rabibhadana (1969 อ้างถึงในรุ่งพันธุ์ เสงี่ยมิ 2520: 5) ได้กล่าวถึงการแสดงออกด้านความสัมพันธ์ทางเครือญาติในสังคมไทยว่า ศัพท์ที่ใช้เรียกกันในวงศาความญาตินั้นเน้นความแตกต่างเรื่องชั่วอายุคน (generation) และอายุ ส่วนความประเพณีที่จะต้องปฏิบัติต่อกันในครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) นั้น ย่อมได้รับการยอมรับนับถือและเชื่อฟังจากสมาชิกด้วยกัน โดยเฉพาะลูกหลานแล้วย่อมต้องแสดงความเคารพสูงสุดต่อพ่อแม่ ความแตกต่างระหว่างสมาชิกที่อาวุโสกว่าและผู้มีอายุน้อยในกลุ่มญาติที่อยู่ในชั่วอายุเดียวกันนี้ จะมีศัพท์ทางเครือญาติเป็นตัวกำหนดความแตกต่าง สำหรับข้อผูกพันในเรื่องความเคารพเชื่อฟัง และความนับถือระหว่างผู้น้อยที่จะแสดงต่อผู้ใหญ่ในครอบครัวก็คือ เรื่องความประเพณีที่จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ผู้มีอำนาจในครอบครัว

ระบบอาวุโสอาจแสดงออกโดยการใช้สรรพนาม Hanks (1963 อ้างถึงในรุ่งพันธุ์ เสงี่ยมิ 2520: 8) กล่าวว่า การใช้สรรพนามเป็นการให้ความสำคัญต่อบุคคลแต่ละคน ซึ่งการใช้คำเรียกญาติเป็นสรรพนาม แสดงให้เห็นถึงอายุของผู้ที่เรากล่าวถึงได้ทันทีเมื่อเปรียบเทียบกับอายุของผู้พูดเอง เช่น คำว่า พี่ น้อง อา น้า หลาน เป็นต้น สรรพนามเหล่านี้ช่วยทำให้เข้าใจว่าในสังคมไทยระบบเครือญาติเน้นความสำคัญของความอาวุโส

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2534: 17) กล่าวว่า การใช้คำว่า "พี่" ในภาษาไทยในความหมายของคำว่า "ลูกพี่" นั้น ได้แสดงให้เห็นแนวโน้มของสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะของค่านิยมที่ยกย่องความมีสถานะสูงทางสังคมที่เกิดจากอำนาจหน้าที่การงานและการเงินที่มั่นคง ซึ่งเข้ามามีบทบาทมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามบุคคลที่มีฐานะดังกล่าว ก็ยังคงได้รับการยกย่องให้เป็นพี่ ตามระบบเครือญาติของสังคมไทย ซึ่งความคิดนี้เป็นระบบความคิดพื้นฐานในสังคมไทย

นอกจากนี้นักมานุษยวิทยาต่างชาติเช่น แฟรงค์ เจ มัวร์ (Moore 1974: 13, 125 อ้างถึงในอมรา 2533: 66) ก็ได้ให้ข้อสังเกตไว้ดังนี้ "ผู้น้อยจะให้ความเคารพแก่ผู้ใหญ่โดยอัตโนมัติเพราะอายุถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของความรอบรู้และคุณงามความดี. . . อายุจะทำให้เกิดความเคารพโดยอัตโนมัติ และความเคารพนี้เองเป็นส่วนที่เด่นมากของคนไทยที่แสดงออกในความสัมพันธ์ทุกประเภทที่อายุมีส่วนเกี่ยวข้อง ชาวบ้านที่อายุน้อยมักเรียก

คนชราที่อายุเกิน 60 ปี โดยใช้คำเรียกญาติ "ตา" และ "ยาย" แม้ว่าคนชรานั้นจะไม่เกี่ยวข้องกับญาติกับตนเลย. . . รูปแบบของความเคารพเช่นนี้นับเป็นทางการ คือความเคารพตามประเพณี (คนอายุน้อยเคารพคนมีอายุมาก) ไม่ใช่เรื่องส่วนบุคคล ไม่ใช่การแสดงความผูกพันกับตัวบุคคล ถึงแม้ว่าความจงรักภักดีต่อตัวบุคคลจะมีปรากฏในสังคมไทย ก็ยังเป็นการยากที่บุคคลที่มีคนจงรักภักดีมากๆ จะขึ้นเป็นผู้นำ เพราะไม่มีใครที่จะยอมรับนับถือหรือเคารพคนที่อายุน้อยกว่าตน. . ."

นอกจากการศึกษาที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างเป็นกลางแล้ว ก็ยังมีผลงานอื่นๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมล้านนาโดยตรงด้วย เช่น สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ (2531: 27) กล่าวถึงความอ่อนน้อมเชื่อฟังผู้มีอาวุโสในวัฒนธรรมล้านนา

สงวน โชติสุขรัตน์ (2511 อ้างถึงในรุ่งพันธ์ เฮงรัมย์ 2520: 6) ศึกษาเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไทยภาคเหนือ สรุปได้ว่าชาวไทยภาคเหนือมีความผูกพันทางสายโลหิตกันมาก ภายในครอบครัวหนึ่งๆ มักจะมีญาติมาร่วมอยู่ด้วยเสมอ และถือว่าเป็นหน้าที่ของลูกหลานที่พึงให้ความอุปการะเลี้ยงดูญาติผู้ใหญ่ หลักความสัมพันธ์ทางสายโลหิตนี้ ทำให้รู้จักการเคารพผู้มีอาวุโส รู้จักความรักและความเคารพตักตัญญูที่บุตรจะพึงมีต่อพ่อแม่ และญาติผู้ใหญ่

บทความเรื่อง "ลักษณะพิเศษบางประการของวัฒนธรรมภาคเหนือ" ของ สนิท สัมครการ (2521: 1-16) อธิบายเรื่อง "ระบบอาวุโส" ในวัฒนธรรมล้านนาได้เป็นอย่างดี สนิท สัมครการ กล่าวว่า ลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งของวัฒนธรรมภาคเหนือที่ควรกล่าวถึงคือ ความอ่อนน้อมยอมเชื่อฟังต่อผู้มีความรู้ และผู้มีอำนาจ กับความรักสงบและเอื้ออารีต่อคนทั่วไป โดยเฉพาะคนต่างถิ่น ความจริงลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมเช่นนี้มีอยู่ทั่วไปตามภาคต่างๆ ของไทย เพราะเป็นลักษณะพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของวัฒนธรรมไทย แต่ที่ภาคเหนือนี้มีอยู่เด่นมากกว่าภาคอื่น โดยเฉพาะภาคกลาง ชาวบ้านภาคเหนือจะเชื่อฟังเจ้าหน้าที่ต่างๆ ของรัฐบาลมากโดยเฉพาะกำนัน ผู้ใหญ่บ้านภาคเหนือชาวบ้านเชื่อถือและเชื่อฟังมาก แม้วากับข้าราชการชั้นสูงๆ ขึ้นไปอาทิ นายอำเภอ ผู้ว่าฯ ชาวบ้านจะไม่ใคร่รู้จักและไม่ใคร่ได้ติดต่อดูด้วยก็ตาม แต่ก็มักจะเกรงกลัว และเชื่อฟังอยู่มากเช่นกัน

สนิท สัมครการ ยังกล่าวต่อไปอีกว่า ถ้าเราจะพิจารณาลักษณะพิเศษของวัฒนธรรมภาคเหนือตามแนวคิดในเรื่อง "สายวัฒนธรรม" (culture theme) ของ โอเปอเรอร์ (Morris Opler) แล้วก็อาจสรุปได้ว่า สายวัฒนธรรมเด่นๆ ของภาคเหนือที่รวมตัวกันเข้ามาเป็นเอกลักษณ์ของตน ก็ได้แก่ การนิยมความสวยงามโดยเฉพาะของบุคคล

ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเชื่อเพื่อพ่อแม่และนิยมสังสรรค์ ความเชื่อฟังผู้มีความรู้และอำนาจ ความเคร่งในศาสนาและการไม่นิยมความขัดแย้งรุนแรง แนวคิดเรื่องสายวัฒนธรรมของโอเปอรอร์นี่ ทำให้เรามองเห็นลักษณะพิเศษของวัฒนธรรมภาคเหนือ วัฒนธรรมเด่นๆ เหล่านี้ ได้แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมของคนภาคเหนือ ในรูปแบบต่างๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

จะเห็นได้ว่าหลักฐานทางด้านวัฒนธรรมในเรื่องของ "ระบบอาวูโส" ดังกล่าวข้างต้นนี้ ถึงแม้ว่าจะไม่ขัดแย้งกันแต่หลักฐานมีแต่ด้านพฤติกรรม ซึ่งเจ้าของผลงานมักไม่ให้ความสำคัญชัดเจน การวิเคราะห์ของผู้วิจัยซึ่งวิเคราะห์ความหมายแก่นของคำเรียกญาติ และการนำคำเรียกญาติไปใช้ในแวดวงอื่นๆ ได้แก่ นำไปใช้เป็นสรรพนามและคำเรียกขาน ในหมู่ญาติและไม่ใช้ญาติ รวมทั้งใช้เป็นอุปลักษณณ์นั้น ให้หลักฐานชัดเจนที่เป็นข้อสนับสนุนหลักฐานดังกล่าวได้เป็นอย่างดี กล่าวคือสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมล้านนาที่เด่นชัดคือ "ระบบอาวูโส" หรือการเน้นความแตกต่างของอายุดังนี้

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบของความหมายแก่นของคำเรียกญาติ พบว่า คำเรียกญาติในภาษาคำเมือง มีการแยกความแตกต่างทางอายุของคนรุ่นเดียวกัน การที่ใช้คำว่า pi:3(ชม, ลพ)/ pi:2(ชรั, ลป)/ a:j3(ชม, ชรั, ลพ) และ n0:ng4(ชม, ลพ)/ n0:ng2(ชรั, ลป) แสดงให้เห็นว่ามีความแตกต่างของอายุในคนรุ่นเดียวกัน คำว่า lung1(ชม)/ lung4(ชรั, ลพ)/ lung3(ลป) และ pa:3(ชม, ชรั, ลพ)/ pa:2(ลป) กับคำว่า a:w4(ชม, ลพ, ลป)/ a:4(ชม, ลป)/ a:1(ลพ) และ na:4(ชม, ลพ, ลป) / na:2(ชรั) แสดงความแตกต่างของอายุในคนรุ่นอายุเดียวกับพ่อ/แม่ของเรา

นอกจากนั้นยังมีการแยกละเอียดลงไปอีกกล่าวคือญาติที่อายุต่างกัน(รุ่นเดียวกัน) จะมีการแยกราชละเอียดยิ่งขึ้น ญาติที่อายุแก่กว่าพ่อ/แม่ จะแยกความแตกต่างทางเพศเด่นชัดคือ lung1(ชม)/ lung4(ชรั, ลพ)/ lung3(ลป) เป็นเพศชาย และ pa:3(ชม, ชรั, ลพ)/ pa:2(ลป) เป็นเพศหญิง ขณะที่ญาติที่มีอายุน้อยกว่าพ่อ/แม่ ในภาษาคำเมืองนี้ พบว่า ไม่อาจสรุปได้อย่างแน่ชัดว่ามีการแยกความแตกต่างทางเพศ คือ ถึงแม้ว่า a:w4(ลพ, ลป)/ a:w1(ชม) เป็นเพศชาย และ a:4(ชม, ลป)/ a:1(ลพ) เป็นเพศหญิง แต่อย่างไรก็ตาม na:4(ชม, ลพ)/ na:2(ชรั) จะเป็นเพศชายหรือเพศหญิงก็ได้

เมื่อพิจารณาคูรุ่นอายุที่สูงกว่าตัวเอง และที่ต่ำกว่าตัวเองเปรียบเทียบกัน พบว่า ในรุ่นอายุที่สูงกว่า พ่อ/แม่ คือ p0:3u:j4(ชม, ลพ)/ p0:2u:j2(ชรั)/ p0:2luang5(ลป)/ p0:3m0:n2(ลพ)/ p0:2m0:n1(ลป) เป็นเพศชาย และ mE:3u:j4(ชม, ลพ)/

mE:2u:j2(ชร) / mE:2luang5(ลป) / mE:3m0:n2(ลพ) / mE:2m0:n1(ลป) เป็นเพศหญิง ในขณะที่รุ่นอายุที่ต่ำลงไปจากตัวเองทุกรุ่น ได้แก่ lu:k3(ชม, ลพ) / lu:k2(ชร, ลป) / la:n5(4ถีน) / le:n5(4ถีน) / lo:n5(ชร, ลพ, ลป) หรือ li:3(ชม) จะไม่มีการแยก ความแตกต่างทางเพศ เช่นไม่ว่าจะเป็นลูกชายหญิงของลูกเรา หรือลูกชายหญิงของพี่น้องเรา และแม้แต่ลูกชายหญิงของลูกพี่ลูกน้องเราก็กตาม ต่างใช้คำว่า la:n5(4ถีน) ซึ่งจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้

จะเห็นได้ว่าคำเรียกญาติดังกล่าว แสดงให้เห็นการให้ความสำคัญของอายุอย่างเด่นชัด นอกจากนี้หลักฐานที่จะช่วยสนับสนุนความคิดนี้ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น ได้แก่ การนำคำเรียกญาติไปใช้เป็นสรพนาม และคำเรียกขานในหมู่ญาติและโดยเฉพาะไม่ใช่ญาติ ผลการวิจัยพบว่า การใช้คำเรียกญาติแต่ละคำมีการใช้มากน้อยต่างกัน คำเรียกญาติที่อยู่ในรุ่นอายุสูงกว่า หรือมีอายุมากกว่า จะเป็นคำที่ใช้มากกว่าคำเรียกญาติที่เป็นคู่กัน แต่อยู่ในรุ่นอายุต่ำกว่า หรือมีอายุน้อยกว่า เช่น p0:3(ชม, ลพ) / p0:2(ชร, ลป) mE:3(ชม, ลพ) / mE:2(ชร, ลป) ใช้บ่อยมากกว่า lu:k3(ชม, ลพ) / lu:k2(ชร, ลป) คำว่า p0:2luang5(ลป) mE:2luang5(ลป) u:j4(ชม, ลพ) / u:j2(ชร) lung1(ชม) / lung4(ชร, ลพ) / lung3(ลป) pa:3(ชม, ชร, ลพ) / pa:2(ลป) a:w4(ชม, ลพ, ลป) a:4(ชม, ลป) / a:1(ลพ) na:4(ชม, ลพ) / na:2(ชร) ใช้บ่อยมากกว่า la:n5(4ถีน) และคำว่า pi:3(ชม, ลพ) / pi:2(ชร, ลป) ใช้บ่อยมากกว่า n0:ng4(ชม, ลพ) / n0:ng2(ชร, ลป) นำเสนอให้เห็นเด่นชัดในรูปของตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 10 แสดงความถี่ในการใช้คำเรียกญาติเป็นสรรพนามและคำเรียกขาน

<u>คำเรียกญาติที่ใช้เป็นสรรพนามและคำเรียกขาน</u>	
<u>ใช้มาก</u>	<u>ใช้น้อย⁷</u>
(รุ่น+1) p0:3(ชม, ลพ) p0:2(ชรั, ลป) mE:3(ชม, ลพ) mE:2(ชรั, ลป)	(รุ่น-1) lu:k3(ชม, ลพ) lu:k2(ชรั, ลป)
(รุ่น+1) lung1(ชม) lung4(ชรั, ลพ) lung2(ลป) pa:3(ชม, ชรั, ลพ) pa:2(ลป) a:p4(ชม, ลพ, ลป) a:4(ชม, ลป) a:1(ลพ) na:4(ชม, ลพ) na:2(ชรั)	(รุ่น-1) la:n5 (4ถิ่น)
(รุ่น+2) u:j4(ชม, ลพ) u:j2(ชรั) p0:2luang5(ลป) mE:2luang5(ลป)	(รุ่น-2) la:n5(4ถิ่น)
(+อายุ) pi:3(ชม, ลพ) pi:2(ชรั, ลป)	(-อายุ) n0:ng4(ชม, ลพ) n0:ng2(ชรั, ลป)

⁷คำว่า "ใช้น้อย" หมายถึงไม่พบว่ามีการใช้เลย หรือมีการใช้บ้างแต่น้อยมาก เพียง 2-3 เช่น ในคำว่า n0:ng4(ชม, ลพ) / n0:ng2(ชรั, ลป)

นอกจากหลักฐานสนับสนุนดังได้กล่าวมาแล้ว การใช้คำเรียกญาติเป็นอุปลักษณ
 ยิ่งแสดงให้เห็นความสำคัญของ "อายุ" อย่างชัดเจน คำว่า pi:3(ชม, ลพ)/ pi:2(ชร,
 ลป) a:j3(ชม, ชร, ลพ) ซึ่งหมายถึงผู้ที่เกิดก่อนหรือมีอายุมากกว่าเรา นำไปใช้ใน
 ความหมายที่แสดงนัยสำคัญทางบวกเช่น เป็นผู้นำ มีอำนาจมากกว่า มีประสบการณ์ ได้แก่
 คำว่า pi:3liang4(ชม, ลพ)/ pi:2liang2(ชร)/ pi:2liang5(ลป) (ผู้ที่มีหน้าที่
 ระวังรักษาเลี้ยงดู) lu:k3pi:3(ชม, ลพ)/ lu:k2pi:2(ชร, ลป) (คำที่ลูกน้องหรือ
 บริวารเรียกหัวหน้าของตน) ส่วนคำว่า n0:ng4(ชม, ลพ)/ n0:ng2(ชร, ลป) ซึ่ง
 หมายถึงผู้ที่เกิดหลังหรือมีอายุน้อยกว่าเรา นำไปใช้ในความหมายตรงกันข้าม เช่น อยู่ใต้
 อำนาจ อ่อนประสบการณ์ ได้แก่คำว่า lu:k3n0:ng4(ชม, ลพ)/ lu:k2n0:ng2(ชร,
 ลป) (บริวาร, ผู้ติดตาม) เป็นต้น

ความหมายของ "พี่" กับ "น้อง" ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า "พี่" เป็นผู้มี
 อำนาจกว่า "น้อง" ดังที่อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2533 : 65) ได้กล่าวไว้ว่า "อาวุโส"
 หมายถึงอำนาจ ความสามารถที่จะออกคำสั่ง สถานภาพที่สูงกว่า และได้รับความเคารพ
 โดยอัตโนมัติ

จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมในเรื่องของ "ระบบอาวุโส" ที่สะท้อนให้เห็นจากคำ
 เรียกญาติในภาษาคำเมืองซึ่งเป็นผลงานวิจัยของผู้วิจัยเองนี้ สนับสนุนข้อสังเกตหรือข้อสรุป
 ในผลงานทางมานุษยวิทยาอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นผลงานที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมล้านนา
 โดยตรง หรือผลงานเกี่ยวกับสังคมไทยทั่วไป ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นเพราะ
 "ระบบอาวุโส" เป็นลักษณะพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของวัฒนธรรมไทย ดังที่ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์
 (2533 : 65) กล่าวไว้ว่า "อาวุโส" เป็นลักษณะที่แผ่ฐานในสังคมไทย

5.2. การเน้นฝ่ายแม่

สำหรับผลงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ได้แก่การเน้นฝ่ายพ่อหรือฝ่ายแม่
 เช่น ผลงานเรื่อง "Thailand: Its people, Its Society, Its Culture"
 ของ มัวร์ (Moore 1974: 132 อ้างถึงในอมรา 2533: 67) กล่าวว่า เมื่อหญิงชาย
 แต่งงานกันนั้น การที่ทั้งคู่จะอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายหญิงหรือชายนั้นรู้สึกจะไม่มี
 การบังคับว่าต้องเป็นทางใดทางหนึ่ง แต่จะใช้เหตุผลความสะดวกหรือเหตุผลของแต่ละคู่หรือเหตุผลของ
 คนรอบข้าง อย่างไรก็ตามโดยส่วนใหญ่แล้ว คู่สมรสมีแนวโน้มที่จะอยู่บ้านฝ่ายหญิงมากกว่า

ผลการวิจัยเกี่ยวกับคำเรียกญาติที่แสดงให้เห็นถึงการเน้นฝ่ายพ่อ/แม่ อย่างชัดเจนคือ ผลงานเรื่อง ลักษณะสำคัญบางประการในวัฒนธรรมไทยที่แสดงโดยคำเรียกญาติของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2533: 66) อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ กล่าวว่าการศึกษาการแบ่งคำเรียกญาติเป็นฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ เช่น ปู่ ย่า และ ตา ยาย หรือ อา กับ น้า แสดงว่าบทบาทของฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ต่างกัน

เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมล้านนา ในทางมานุษยวิทยามีผู้ศึกษาไว้โดยแสดงให้เห็นถึงการเอนเอียงไปทางการเน้นฝ่ายแม่ เช่น บทความเรื่อง "สังคมและวัฒนธรรมล้านนาไทย" ของ สุเทพ สุนทรเกษม (2513) ในส่วนที่เกี่ยวกับการเลือกที่อยู่อาศัยหลังการแต่งงาน สุเทพ สุนทรเกษม กล่าวว่านักวิจัยส่วนใหญ่รายงานว่าในหมู่บ้านชนบทของประเทศไทย การเลือกที่อยู่อาศัยของคู่สมรสภายหลังการแต่งงาน มักจะเลือกอยู่กับพี่น้องของฝ่ายหญิง ในดินแดนภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งมีประเพณีการสืบมรดกโดยให้ญาติทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงได้มรดกเท่าๆกัน การเลือกที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่มักเลือกอยู่กับญาติพี่น้องของฝ่ายภรรยา ส่วนใหญ่หญิงชายเมื่อแต่งงานแล้ว มักอยู่ในบ้านเรือนของพ่อแม่ผู้หญิงอย่างน้อยก็จนกว่าลูกคนแรกจะเกิด แล้วจึงออกไปตั้งบ้านเรือนตามความพอใจของตน อย่างไรก็ตาม สุเทพ ก็กล่าวว่า การปฏิบัติของชาวบ้านในภาคเหนือของประเทศไทยโดยทั่วไปอาจกล่าวได้ว่า การเลือกที่อยู่อาศัยภายหลังการแต่งงาน อาจเลือกอยู่กับฝ่ายหญิงหรือชายได้เท่าๆกัน แต่ส่วนใหญ่ตามสถิติแล้ว มักจะมีแนวโน้มไปทางที่จะเลือกอยู่กับฝ่ายหญิง แนวโน้มดังกล่าวอาจมีข้อกำหนดทางอุดมคติไม่ใช่ทางเศรษฐกิจ แต่เนื่องจากความยืดหยุ่นไม่ตายตัวของการปฏิบัติในการเลือกที่อยู่ ทำให้คู่สมรสสามารถที่จะย้ายไปอยู่ในบริเวณบ้านที่มีทรัพย์สินมากกว่า อันเป็นการแบ่งเบาภาระของบ้านที่มีทรัพย์สินน้อยกว่า

ประเสริฐ ณ นคร กล่าวถึงกฎหมายเกี่ยวกับการแบ่งมรดกของล้านนา ไว้ในหนังสือ "มั่งราชศาสตร์" (2521: 17) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการรับมรดกโดยให้ความสำคัญกับฝ่ายหญิงมากกว่าฝ่ายชาย ตัวอย่างเช่น กรณีที่ไม่มีลูก ถ้าสามี และภรรยาตาย สมบัติจะตกเป็นของพ่อแม่พี่น้องฝ่ายหญิง แต่ถ้าพ่อแม่พี่น้องฝ่ายหญิงไม่มี ให้สมบัติตกเป็นของพ่อแม่พี่น้องฝ่ายชาย อีกตัวอย่างหนึ่งคือ ถ้ามีลูกชาย 3 คน หญิง 1 คน ลูกชายคนหนึ่งไปทำนาอยู่กับขุน คนหนึ่งไปบวช อีกคนหนึ่งไปค้าขาย ส่วนลูกสาวเลี้ยงดูพ่อแม่ เมื่อพ่อแม่ตาย ลูกสาวจะได้ส่วนแบ่งมากที่สุด (หน้า 24) เป็นต้น อย่างไรก็ตามประเสริฐ (หน้า 25-29) ก็ได้กล่าวถึงการรับมรดกที่แสดงให้เห็นว่าทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงได้มรดกเท่าๆกันด้วย ตัวอย่างเช่น ลูกคนโคนที่กู้เงินพ่อแม่ไปลงทุน เมื่อพ่อแม่ตาย ควรเอาเงินทุนนั้นมาแบ่งกัน

อีกตัวอย่างหนึ่งเช่น ไม่ว่าจะเป็ลลูกเม็ลนอ็ลหรือลูกเม็ลลวง ก็ควรรได้ร็ลส่วนแบ่งเท่่ากัน นอกจากนั้ยังมีบทความเรื่อง "วัฒนธรรมคนไทยชน-คนเมือง" ของ สงวน โขติสุขรตั้ (2516) ซึ่งกล่าวว่า การแต่งงานเรื่อกว่า "เอาพัวเอาเม็ล" หรือ "กินแขก แต่งงาน" มีการเล็ลยคุ้กันด้วยสุรอาหาร และมีบาศศรั้ผูกข้อมือถ็ลขวั้หนุ่มสาว โดยผู้เฒ่าผู้แก่บิคามารดาของเจ้าบ่าวเจ้าสาวเป็ลผู้ผูกมือก่อน ซึ่งการผูกมือนั้จะมีการให้เงินให้ทองเป็ลกันถุงแก่หนุ่มสาวด้วย เมื่อเส็ลจจากพิธั้แต่งงานตามประเพณีแล้ล ฝ่ายชายจะต้องไปอ็ลที่บ้านของฝ่ายหญิงประมาณ 1-2 ปี เพื่อช่วยบิคามารดาของฝ่ายหญิงทำไร่ทำนา เมื่อได้เวลาพอสมควรรแล้ล ก็จะลาบิคามารดาฝ่ายหญิงแยกลงไปตั้งครอบครัวใหม่

การที่คุ้บ่าวสาวต้องอ็ลกับบิคามารดาฝ่ายหญิงก่อนนั้ ก็เพื่อให้บิคามารดาของฝ่ายหญิงคอยแนะนำสั่งสอนในการทำมาหากิน และการครองชีวิ้ เพราะหนุ่มสาวที่แต่งงานอ็ลกันกันใหม่ๆนั้ยังไม่เคยต่อการครองชีวิ้คุ้ ซึ่งต้องรับภาระมากมาย ต้องให้พ่อตาแม่ยายอบรมเส็ลก่อน เมื่อพ่อตาแม่ยายเห็นว่ ลูกเขยและลูกสาวของตน มีความเข้าใจในการครองชีวิ้แล้ล ก็ให้แยกลงไปตั้งครอบครัวอ็ลใหม่ แต่พ่อแม่มก็จะคอยไปเช็ลมเช็ลนเส็ลม...

งานวิจัยเรื่อง "โครงสร้างสังคมของชาวนาไทย" ของ แจ็ค เอ็ม พอตเตอร์ (Potter 1976 อ้างและแปลโดย นฤจร อธิจิระจรัส 2526) ในเรื่องเก็ลลวกับการเข้าอ็ลอาศัยหลังการแต่งงานนั้ มีความสอดคล้องกับผลงานทั้งสองเรื่องดังกล่าวมาแล้ว ส่วนเรื่องของการเก็ลลวพาราสิ้ของหญิงชาย ถ้าฝ่ายหญิงมีความสัมพันธ์กับผู้ชายก่อนแต่งงาน จะได้รับการลงโทษจากผีวิญญาณบรรพบุรุษจากเช็ลลสายฝ่ายหญิงของตน การกระทำเช่นนั้เป็ลการ "พิดผี" จะต้องมีการขอขมา ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นถึการเน็ลนฝ่ายแม่ในวัฒนธรรมล้านนา

ส่วนงานวิจัยเรื่อง "Family Life in Northern Thai Village" ของ สุลมิศ ไชนั้ พอตเตอร์ (Potter 1977 อ้างถึใน ใจไลถุดี เจริญภักดี 2529: 30) ก็แสดงให้เห็นถึการเน็ลนฝ่ายหญิงเช่นกัน โดยกล่าวว่าผู้ชายจะเป็นหัวหน้าครอบครัวตามสุภาศิทธิว่า "เป็ลนข้างเท่่าหน้า" แต่เป็ลนเพราะกฎเกณฑ์ที่สืบเช็ลลสายฝ่ายหญิง ผู้ชายที่แต่งงานเข้ามาอ็ลบ้านภรรยา จะได้รับการคุ้มครองจากวิญญาณบรรพบุรุษฝ่ายภรรยา และได้อำนาจต่อจากพ่อตา

ผลงานวิจัยเรื่อง "การควบคุมทางสังคมในระดับครอบครัวชนบทภาคเหนือของไทย" ของ ใจไลถุดี เจริญภักดี (2529) ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่ความเช็ลลและพิธั้กรรมเก็ลลวกับผีปู่ย่า ตลอดจนบทบาทของผีปู่ย่ายังมีอ็ล ความเช็ลลเหล่านั้ถึงแม้ว่าจะยังคงมีอ็ล

แต่เป็นเพียงความเชื่อที่สืบทอดมาจากพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย การที่ผู้หญิงมีโอกาสออกสู่โลกภายนอกมากขึ้น ทำให้ความเคร่งครัดในเรื่องเหล่านี้ลดลง การพบปะถูกเนื้อต้องตัวกันไม่ทำให้คนรู้สึกว่าเป็น "ผิดผี" ที่ต้องทำพิธี "เสียผี" อย่างเคร่งครัด เช่นในสมัยก่อน

จะเห็นได้ว่าหลักฐานทางด้านวัฒนธรรมในด้านการเน้นฝ่ายพ่อหรือฝ่ายแม่ ดังกล่าวข้างต้นนี้ ยังไม่มีผลสรุปชัดเจน ในประเด็นต่อไปนี้

1. ที่อยู่อาศัยหลังการแต่งงาน ผลงานของหลายท่านดังกล่าวมาแล้วและแม้แต่ผลงานของ สุเทพ สุนทรเกษม เองก็ได้กล่าวถึงการที่ฝ่ายชายต้องไปอยู่ที่บ้านของฝ่ายหญิง ซึ่งแสดงให้เห็นถึง การเน้นบทบาทของแม่เป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม สุเทพ สุนทรเกษม ก็ได้กล่าวไว้ในบทความเดียวกันว่า การเลือกที่อยู่อาศัยภายหลังการแต่งงานอาจเลือกอยู่กับฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายได้เท่าๆกัน"

2. การผิดผี งานวิจัยของ แจ็ค เอ็ม พอตเตอร์ ดังกล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นถึงการเน้นฝ่ายแม่ในวัฒนธรรมล้านนา กล่าวคือ ถ้าฝ่ายหญิงมีความสัมพันธ์กับผู้ชายก่อนแต่งงาน จะได้รับการลงโทษจากผีวิญญาณบรรพบุรุษจากเชื้อสายฝ่ายหญิงของตน เพราะถือเป็นการผิดผีต้องมีการขอขมา แต่ใจโลดี้ เจริญภักดี กล่าวไว้ในงานวิจัยตอนหนึ่งว่า "การที่ผู้หญิงมีโอกาสออกสู่โลกภายนอกมากขึ้น ทำให้ความเคร่งครัดในเรื่องเหล่านี้ลดลง การพบปะถูกเนื้อต้องตัวกันไม่ทำให้คนรู้สึกว่าเป็น "ผิดผี" ที่ต้องทำพิธี "เสียผี" อย่างเคร่งครัดเช่นในสมัยก่อน

สำหรับผลงานวิจัยเรื่องคำเรียกญาติในภาษาคำเมืองของผู้วิจัยเองนั้น จากการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบของความหมายแก่นของคำเรียกญาติ พบว่าไม่อาจสรุปได้อย่างแน่ชัดว่ามีการเน้นฝ่ายพ่อ หรือฝ่ายแม่ คำเรียกญาติที่พบแสดงความสมดุลในเรื่องฝ่ายพ่อ/แม่ กล่าวคือ บางถิ่นที่มีคำใช้ซึ่งแยกความแตกต่างทางฝ่ายพ่อ/แม่ ก็จะมีคำครบทั้ง 2 ฝ่าย แต่บางถิ่นก็ใช้คำรวมไม่แยกฝ่ายพ่อ/แม่เลย ในรุ่นอายุที่สูงกว่าตัวเองขึ้นไปนั้นลักษณะการใช้คำเรียกญาติภายในรุ่นอายุเดียวกัน คำว่า น:จ4(ชม, ลพ)/ น:จ2(ชร) ม0:n2(ชม, ลพ) / ม0:n1(ชร, ลป) มีการแปรของการใช้คำเรียกญาติในแง่ที่มีทั้งรูปแบบที่แบ่งฝ่ายพ่อ/แม่ และไม่แบ่งฝ่ายพ่อ/แม่ กล่าวคือในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และลำปาง คำว่า น:จ4(ชม, ลพ)/ น:จ2(ชร) จะแยกฝ่ายพ่อ/แม่ ถ้าเป็นฝ่ายพ่อใช้คำว่า p0:3n:j4(ชม, ลพ)/ p0:2n:j2(ชร) จังหวัดลำปางใช้คำว่า p0:2luang5 ส่วนฝ่ายแม่ใช้คำว่า mE:3n:j4(ชม, ลพ)/ mE:2n:j2(ชร) จังหวัดลำปางใช้คำว่า mE:2luang5 สำหรับ คำว่า ม0:n2(ชม, ลพ)/ ม0:n1(ชร, ลป) จังหวัดเชียงใหม่และเชียงรายไม่แบ่งฝ่าย

พ่อ/แม่จะใช้คำๆ เดียวกันหมด แต่ที่จังหวัดลำพูนและลำปาง ฝ่ายพ่อใช้คำว่า $p0:3m0:n2$ (ลพ) $p0:2m0:n1$ (ลป) ฝ่ายแม่ใช้คำว่า $mE:3m0:n2$ (ลพ) $mE:2m0:n1$ (ลป) ซึ่งแบ่งฝ่ายพ่อ/แม่

ส่วนในรุ่นอายุเดียวกันกับพ่อแม่เรา ญาติทางสายข้าง พบว่ามีลักษณะเช่นเดียวกับ พ่อของพ่อของพ่อ/แม่ แม่ของพ่อของพ่อ/แม่ พ่อของแม่ของพ่อ/แม่ แม่ของแม่ของพ่อ/แม่ ฯลฯ บางถิ่นแบ่งฝ่ายพ่อ/แม่ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่และลำพูน โดยที่ฝ่ายพ่อใช้คำว่า $a:p4$ (ชม, ลพ) $a:4$ (ชม)/ $a:1$ (ลพ) ซึ่งหมายถึงน้องชายและน้องสาวของพ่อตามลำดับ ฝ่ายแม่ใช้คำว่า $na:4$ (ชม, ลพ) ซึ่งหมายถึงน้องชายและน้องสาวของแม่ตามลำดับ บางถิ่นไม่แบ่งฝ่ายพ่อ/แม่ ได้แก่จังหวัดเชียงรายและลำปาง โดยที่จังหวัดเชียงราย น้องชายและน้องสาวของทั้งพ่อและแม่ใช้คำว่า $na:2$ ที่จังหวัดลำปางน้องชายของพ่อและแม่ใช้คำว่า $a:p4$ และน้องสาวของพ่อและแม่ใช้คำว่า $a:4$

ผลการวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นอีกด้วยว่า คำเรียกญาติที่แสดงความแตกต่างของการเป็นญาติทางฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่นั้น คำเรียกญาติทางฝ่ายพ่อจะมีจำนวนมากกว่า เพราะมีการแบ่งละเอียดกว่าญาติทางฝ่ายแม่ กล่าวคือมีคำเรียกเฉพาะ สำหรับเพศชายคือ $a:p4$ (ชม, ลพ, ลป) และเพศหญิงคือ $a:4$ (ชม, ลป)/ $a:1$ (ลพ) แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า มีการนำคำว่า $a:p4$ (ลป) และ $a:4$ (ลป) ซึ่งแสดงความเป็นญาติทางฝ่ายพ่อมาใช้กับญาติทางฝ่ายแม่ นอกจากนี้คำว่า $na:2$ (ชร) ซึ่งแสดงความเป็นญาติทางฝ่ายแม่ ก็ถูกนำมาใช้กับญาติทางฝ่ายพ่อด้วยเช่นกัน

จะเห็นได้ว่า จากการวิเคราะห์ความหมายแก่นของคำเรียกญาติทั้ง 4 ถิ่นนี้ แสดงว่าในอดีตเคยแบ่งฝ่ายพ่อ/แม่ แต่ปัจจุบันกลืนกันและไม่มีการแบ่ง

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาคำเรียกญาติไปใช้เป็นสรรพนามและคำเรียกขาน ในภาษาคำเมืองพบว่า มีการใช้คำเรียกญาติทางฝ่ายแม่มากกว่าฝ่ายพ่อ เช่นที่เชียงใหม่และลำพูน ใช้คำว่า $na:4$ เรียกผู้ชายหรือผู้หญิงที่มีอายุยังไม่มากนัก และไม่ใช้คำว่า $a:p4$ (ชม, ลพ) $a:5$ (ชม)/ $a:1$ (ลพ) ข้อเท็จจริงข้อนี้แสดงให้เห็นการให้ความสำคัญกับฝ่ายแม่มากกว่า

นอกจากนี้การนำคำเรียกญาติไปใช้เป็นอุปสรรค ก็ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพบว่าคำว่า $mE:3$ (ชม, ลพ)/ $mE:2$ (ชร, ลป) ใช้มากและไม่ได้หมายถึงหญิงผู้ให้กำเนิดแก่ลูก หรือคำที่ลูกเรียกหญิงผู้ให้กำเนิดแก่ตนแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังนำไปใช้กับสิ่งที่สำคัญๆ โดยการประกอบรูปคำสิ่งไม่มีชีวิตโดยไม่ระบุเพศชายและเพศหญิงอีกด้วย

และมีความหมายว่า "ใหญ่" "ต้นกำเนิด" "หัวหน้า" "สำคัญ" เช่น mE:3pa:2tu:5 หมายถึง ตรีประตุ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและไม่ได้บ่งบอกว่าเป็นเพศใดเพศหนึ่ง แต่ก็ใช้คำว่า "mE:" มาประกอบรูปคำ mE:3khan3daj1(ลพ) หมายถึง ไม้สี่เหลี่ยมที่เป็นกรอบกะเบบบรรจุดิน เพื่อวางก้อนเส้าเป็นเตาไฟ ก็เช่นเดียวกับคำว่า "mE:3pa:2tu:5 " mE:3kho:3(ลพ) หมายถึง นิ้วหัวแม่มือ คำว่า "mE:3" ในที่นี้หมายถึง "ใหญ่" "หัวหน้า" และที่ใช้ในความหมายว่า "ต้นกำเนิด" เช่น mE:2nam2(ชร) หมายถึง ลำน้ำใหญ่ ซึ่งเป็นที่รวมของลำธารทั้งปวง เป็นต้น

จากการที่คำว่า mE:3(ชม, ลพ) / mE:2(ชร, ลป) พบว่าใช้มากและไม่ได้เฉพาะเจาะจงถึงเพศหญิงแต่เพียงอย่างเดียวดังได้กล่าวมาแล้ว อาจแสดงว่าวัฒนธรรมล้านนาเน้นบทบาทของแม่เป็นสำคัญ

อาจสรุปในตอนท้ายได้ว่า ความหมายที่ได้จากการวิเคราะห์รวมทั้งข้อสรุปเกี่ยวกับการใช้คำเรียกญาติในแวดวงอื่นๆ ได้แสดงให้เห็นลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมล้านนาที่เด่นชัดที่สุด ได้แก่ "ระบบอาวุโส" ส่วนการเน้นฝ่ายพ่อ/แม่นั้น อาจจะเป็นไปได้ว่าเดิมเน้นฝ่ายแม่ เพราะคำศัพท์อุปลักษณเป็นคำศัพท์เก่าแก่ดั้งเดิม แต่คำเรียกญาติ ซึ่งเปลี่ยนง่ายกว่าอุปลักษณ ได้แสดงให้เห็นว่า ระบบญาติในวัฒนธรรมล้านนาได้เปลี่ยนแล้ว เป็นไม่เน้นฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด หรือเน้นทั้ง 2 ฝ่าย (bilateral)